

УДК 330.59

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-36>**Шулла Р.С.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та аудиту
Ужгородського національного університету***Попик М.М.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри туристичної інфраструктури
та готельно-ресторанного господарства
Ужгородського національного університету***Повідайчик М.М.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри кібернетики та прикладної математики
Ужгородського національного університету***Shulla Roman***Candidate of Economic Sciences (PhD in Economics)
Associate Professor at the Department of Accounting and Auditing
State University «Uzhhorod National University»***Popyk Mariana***Candidate of Economic Sciences (PhD in Economics)
Associate Professor at the Department of
Tourism Infrastructure and Hotel and Restaurant Business
State University «Uzhhorod National University»***Povidaychuk Mykhailo***Candidate of Economic Sciences (PhD in Economics)
Associate Professor at the Department of
Cybernetics and Applied Mathematics
State University «Uzhhorod National University»*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ: СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПІД ЧАС ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ В ЕТНІЧНОМУ ВИМІРІ

THEORETICAL FOUNDATIONS OF QUALITY OF LIFE ASSESSMENT: CURRENT METHODOLOGICAL APPROACHES AND THEIR USE WHEN ASSESSING THE QUALITY OF LIFE IN THE ETHNIC DIMENSION

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено сучасні концептуальні підходи до оцінки якості життя в етнічному вимірі. Обґрунтовано доцільність використання підходу до оцінки якості життя відповідно з концепцією «станів якості життя» В. Цапфа. Запропоновано теоретичну модель формування та економіко-математичну модель обчислення індексу об'єктивних умов життя, індексу суб'єктивного сприйняття якості життя та індикаторів різних сфер життя окремого індивіда. Для етнічних груп розроблено алгоритм розрахунку сукупних та усереднених значень об'єктивних та суб'єктивних індексів, а також індикаторів у розрізі сфер та станів якості життя. Для покращення інформативності міжетнічного аналізу запропоновано використання профілів структури етнічних груп та профілів середніх показників якості життя етнічних груп в розрізі окремих сфер та станів якості життя.

Ключові слова: якість життя, об'єктивні умови життя, суб'єктивне сприйняття якості життя, об'єктивні та суб'єктивні індикатори, стани якості життя, етнічна група.

АННОТАЦІЯ

В статье освещены современные концептуальные подходы к оценке качества жизни: объективистская, субъективистская концепции и комбинированная концепция оценки качества жизни В. Цапфа. В статье предложена универсальная

модель формирования индекса объективных условий жизни и индекса субъективного восприятия качества жизни отдельного индивида, которая в качестве параметров содержит такие составляющие элементы, как «сферы жизни», «объективные и субъективные индикаторы отдельных сфер жизни» и коэффициенты взвешивания отдельных индикаторов. Авторами разработана экономико-математическая модель для вычисления релевантных показателей оценки качества жизни и разработан алгоритм расчета индексов объективных условий жизни и субъективного восприятия качества жизни для этнических групп. Для улучшения информативности анализа предложено использование профилей структуры этнических групп в разрезе состояний качества.

Ключевые слова: качество жизни, объективные условия жизни, субъективное восприятие качества жизни, объективные и субъективные индикаторы, состояния качества жизни, этническая группа.

ANNOTATION

Nowadays, both in academia and among practitioners, there is an increasing reason to doubt the suitability of traditional macroeconomic indicators (GDP) for assessing the level of well-being of society as a whole and social groups in particular. One of the most promising and effective tools for measuring the well-being of society in recent times has been the concept of «quality of life»,

which is not restricted only to the research of market aspects of the socio-economic system, but also takes into account the level of satisfaction of needs of society in all spheres of life. The main purpose of the article is to substantiate the conceptual approaches and to improve the existing methodological tools for assessing the quality of life in the ethnic dimension, which, in turn, will improve the quality of information support for management entities at macro and meso levels in the process of implementation of relevant socio-economic programs. This article highlights current conceptual approaches to assessment the quality of life: the objectivist, subjectivist concept and the combined concept of the quality of life assessment by V. Zapf. In the article there is proposed the universal model of formation of the index of objective living conditions and the index of subjective perception of quality of life of an individual, which contains such constructive components as «spheres of life», «objective and subjective indicators of separate spheres of life» and the weighting factors of specific indicators. An economic-mathematical model for calculating the relevant indicators of assessment of quality of life have been proposed by authors, as well as an algorithm for calculating the index of objective living conditions and the index of subjective perception of quality of life for ethnic groups have been developed. To improve the informative nature of the analysis, it is suggested to use profiles of ethnic groups in the context of quality of life states and profiles of indicators of quality of life of ethnic groups in terms of specific spheres of life. The quality of life of society as a whole and of particular ethnic groups is a multidimensional concept that covers the level of satisfaction of the needs of individuals in different spheres of life. For the assessment of quality of life, it is advisable to use the concept of V. Zapf, which, based on the use of a two-dimensional rating scale, allows to decompose the structure of society into 4 groups in accordance with the so-called «quality of lifestyles». This, in turn, can significantly increase the degree of analyticity of information and the informative nature of such an assessment. The methodological tools proposed in the article in the form of theoretical and economic-mathematical models of the formation of quality of life indexes can significantly increase the informativeness of the analysis of quality of life, which is a prerequisite for effective diagnosis of socio-economic problems of society and ethnic groups in particular.

Key words: quality of life, objective living conditions, subjective perception of quality of life, objective and subjective indicators, quality of life states, ethnic group.

Постановка проблеми. Нині у фаховому середовищі не безпідставно висловлюються сумніви щодо придатності традиційних макроекономічних показників для оцінки рівня добробуту і благополуччя суспільства загалом та окремих соціальних груп зокрема [2; 8].

Такий традиційний макроекономічний показник, як ВВП, призначений насамперед для вимірювання результатів суспільного виробництва благ в економіці країни за календарний період. Економічне зростання у формі збільшення показника ВВП ще не означає автоматичного покращення добробуту суспільства, оскільки таке зростання може відбуватися за рахунок погіршення екологічної ситуації або за рахунок погіршення рамкових умов життя для майбутніх поколінь, що вимагатиме в майбутньому іммобілізації додаткових ресурсів для вирішення зазначених проблем. Серед інших недоліків показника ВВП у фаховій літературі часто зазначається також його виключна орієнтованість на результати суспільного виробництва, які реалізуються в ах механізму ринкового обміну, але не враховують виробництво економічних благ в домогосподарствах для задоволення власних потреб [8].

Відповіддю на зазначені недоліки традиційних макроекономічних показників стала розробка в кінці 60-х та на початку 70-х років минулого століття альтернативних концепцій для вимірювання добробуту суспільства, зокрема концепції «якості життя», яка на відміну від традиційних макроекономічних показників не зводиться до вимірювання результатів суспільного виробництва в єдиному вартісному вимірнику, а, навпаки, є багатовимірним підходом, що базується на різних вимірниках і враховує задоволення людських потреб в різних сферах життя [1; 8].

За останні десятиріччя у вітчизняній фаховій літературі широко висвітлювалась проблема оцінки якості життя: концептуальні підходи до оцінки якості життя, оцінка якості життя в розрізі соціальних груп, регіонів, міст тощо [2; 4]. Натомість недостатньо дослідженою, на наш погляд, у вітчизняній літературі залишається проблема оцінки якості життя в етнічному вимірі, яка є особливо актуальною для регіонів України з багатонаціональним складом населення. Це в свою чергу і обумовило вибір теми наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців проблема оцінки якості життя досліджувалась у працях таких учених, як Е.М. Лібанова, О.М. Гладун, Л.С. Лісогор, І.В. Гукалова, О.В. Болотна, Р.Т. Теслюк, М.А. Наумова, В.Г. Никифорова, Д.У. Вікулова, Є. Приступа, Н. Куриш, Н. та інші.

Теоретичні основи концепції якості життя досліджувались у працях таких зарубіжних учених, як Д.К. Гэлбрейт (J.K. Galbraith), А. Сен (A. Sen), А. Кемпбелл (A. Campbell), Х. Узітало (H. Uusitalo), Х.Х. Нолль (H.H. Noll), Р. Хабіх (R. Nabich) та інші. Серед зарубіжних авторів особливої уваги заслуговує німецький соціолог В. Цапф (W. Zapf), котрий на основі синтезу об'єктивістської та суб'єктивістської концепції запропонував перспективний підхід до оцінки якості життя на основі класифікації суспільства в розрізі станів якості життя «благополуччя», «депривація», «резигнація» та «дисонанс» [7].

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування концептуальних підходів та удосконалення існуючого методичного інструментарію оцінки якості життя у етнічному вимірі, що дасть змогу підвищити якість інформаційного забезпечення суб'єктів управління на макро- та мезорівні під час реалізації відповідних соціально-економічних програм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Такі традиційні макроекономічні показники на державному (регіональному) рівні, як ВВП (ВРП), стосуються населення країни (регіону) загалом і не дозволяють оцінити рівень благополуччя в розрізі окремих його складників, зокрема в розрізі окремих етнічних груп. Натомість альтернативною концепцією для оцінки рівня добробуту соціально-економічної системи, яка може бути використана для оцінки рівня

благополуччя окремих складників суспільства і позитивно зарекомендувала себе в практиці західних країн, є концепція «якості життя» [1].

Серед науковців нині немає одностайної думки щодо сутності поняття «якість життя» [1; 2; 6; 7]. Поряд із терміном «якість життя» у фаховій літературі в синонімічному змісті досить часто вживаються також терміни «матеріальний добробут», «стандарти життя» [1]. Необхідно відмітити, що термін «якість життя» за своїм змістом є ширшим, ніж поняття матеріального добробуту. Якщо поняття матеріального добробуту характеризує рівень забезпеченості індивідів або домогосподарств товарами та послугами, то поняття «якість життя» включає в себе також і такі загальні життєві обставини, як умови праці, стан навколишнього середовища, рівень інтегрованості у суспільне життя, рівень освіти, стан здоров'я та ін. [1; 2; 7].

У зарубіжній літературі нині сформувалися дві антагоністичні концепції якості життя: об'єктивістська (скандинавський підхід) та суб'єктивістська (американський підхід) [5].

Об'єктивістська концепція виходить із того, що якість життя визначається виключно об'єктивними умовами життя індивіда (домогосподарства, соціальної групи, суспільства) в різноманітних сферах (здоров'я, освіта, доходи, робота та ін.) [5]. Згідно з цим підходом за ідентичних об'єктивних умов життя індивідів однаковою є і їхня якість життя, а за відмінних об'єктивних умов якість життя теж буде відрізнятися. При цьому якість життя пропонується вимірювати за допомогою так званих «об'єктивних індикаторів» [7].

Натомість суб'єктивістська концепція якості життя основну увагу звертає не на об'єктивні умови, а на сприйняття й оцінку об'єктивних умов життя окремим індивідом або сукупністю індивідів [7]. При цьому суб'єктивне сприйняття якості (умов) життя формується під впливом особистісних характеристик індивіда (системи цінностей, цілей, очікувань, типу характеру та ін.) [3]. Згідно з цим підходом за різних рівнів об'єктивних умов життя індивідів їхнє суб'єктивне сприйняття якості життя може збігатися, а за ідентичних умов суб'єктивне сприйняття якості життя може і різнитися. При цьому якість життя пропонується вимірювати за допомогою так званих «суб'єктивних індикаторів» [7].

Інтегральний підхід до оцінки якості життя запропонував німецький вчений В. Цаф (рис. 1).

В. Цаф пропонує оцінку якості життя здійснювати на основі так званих «станів якості життя» (нім. *Stände der Lebensqualität*), які формуються на основі комбінування виміру «об'єктивних умов життя» (нім. *objektive Lebensbedingungen*) та виміру «суб'єктивного сприйняття якості життя» (нім. *subjektiv wahrgenommene Lebensqualität*).

Для кожного окремого індивіда, що включений у соціологічну вибірку, В. Цаф пропонує розраховувати сукупний індекс об'єктивних умов життя (максимальне значення – 15 балів) та сукупний індекс суб'єктивного сприйняття якості життя (максимальне значення – 15 балів) [7].

Зазначені індекси формуються на основі агрегування значень об'єктивних (суб'єктивних) індикаторів за 5 сферами життя. При цьому медіанне значення на шкалі об'єктивних умов життя (суб'єктивного сприйняття якості життя) виступає точкою розподілу на відповідні стани якості життя [7].

Результатом аналізу в межах концепції Цафа є структура суспільства, в якій відображено частки індивідів, що належать до відповідних станів «якості життя». При цьому пояснення розподілу суспільства в розрізі станів якості життя В. Цаф проводить на основі аналізу соціального статусу індивідів [7].

У ситуації застосування концепції В. Цафа до оцінки якості життя в етнічному вимірі формування індикаторів якості життя здійснюється не в розрізі соціальних груп, а в розрізі етнічних груп.

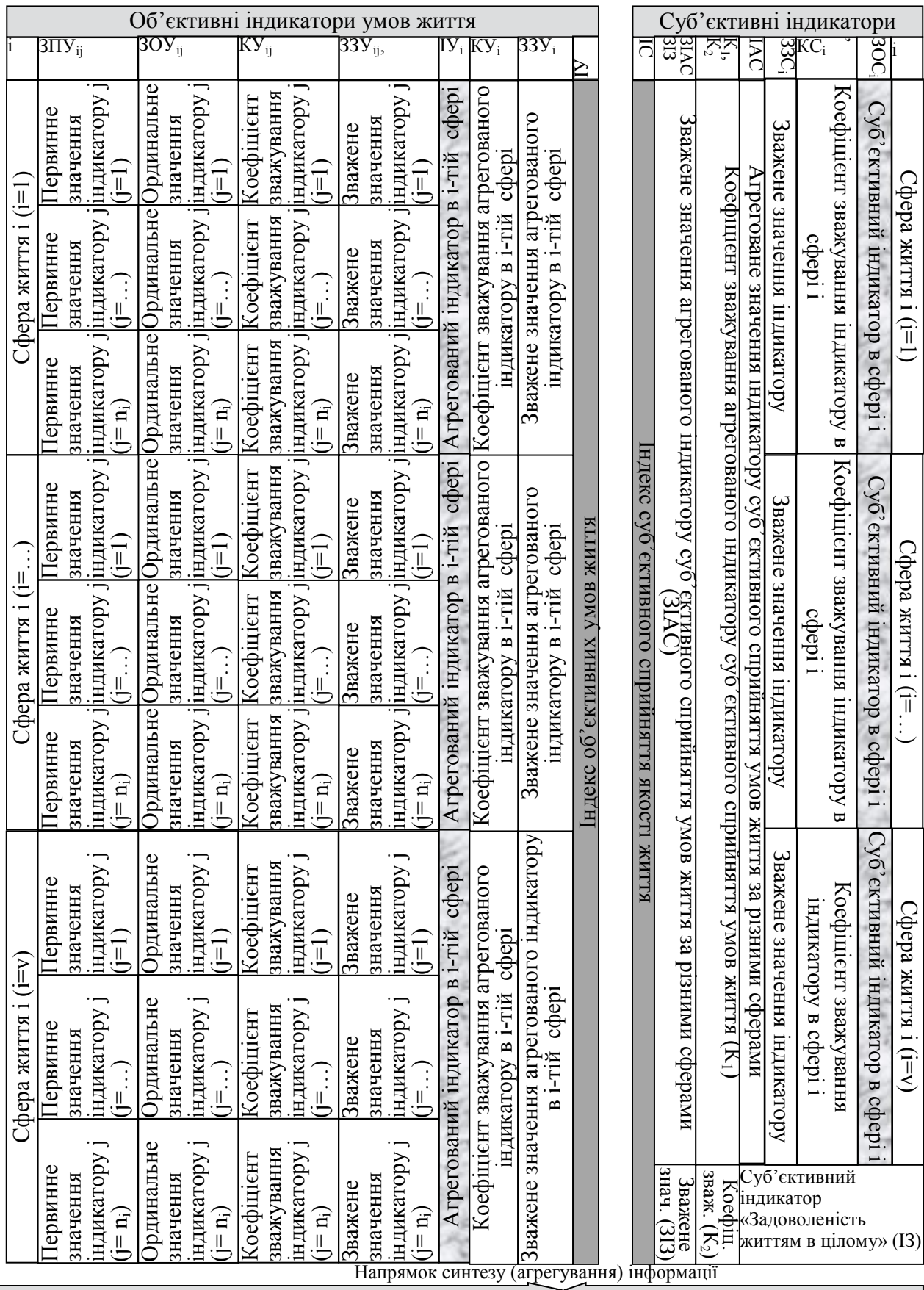
Для цілей оцінки якості життя нами пропонується використання авторського підходу до формування сукупних індексів якості життя в розрізі об'єктивного та суб'єктивного складників (рис. 2). При цьому первинні значення індикаторів моделі можуть бути сформовані на основі інформації, отриманої в межах відповідного соціологічного опитування.

Оскільки запропонована модель носить універсальний характер, то в ній в експліцитній формі не вказано конкретні значення таких параметрів, як сфери життя, первинні індикатори в межах конкретних сфер життя та значення коефіцієнтів зважування. Запропонована модель відображає насамперед основні структурні компоненти системи вимірювання якості життя індивіда.

Наповнення запропонованої моделі конкретними параметрами може відбуватися на розсуд окремого науковця, виходячи із специфіки кон-

Об'єктивні умови життя	Суб'єктивне сприйняття якості (умов) життя	
	Добре	Погано
Добре	Стан «благополуччя»	Стан «дисонансу»
Погано	Стан «резигнації»	Стан «депривації»

Рис. 1. Стани якості життя за концепцією В. Цафа [1; 7]

Напрямок синтезу (агрегування) інформації

Рис. 2. Модель формування індексу об'єктивних умов життя та індексу суб'єктивного сприйняття якості життя окремого індивіда

Джерело: авторська розробка

кретної наукової проблеми та специфічних контекстних умов.

Зокрема, в межах цієї статті авторами пропонується використання об'єктивних та суб'єктивних індикаторів для таких сфер життя, як: освіта, здоров'я, доходи та фінансове становище, побутові умови проживання, місцевість та навколишнє середовище, робота, суспільне життя.

На відміну від В. Цаффа, ми вважаємо за доцільне додатково включити до аналізу сферу навколишнього середовища та сферу роботи і зайнятості, оскільки як перша, так і друга сфера в умовах зростання екологічних проблем та в умовах глобалізаційних тенденцій на ринку праці є достатньо релевантними і мають суттєвий вплив на якість життя суспільства загалом та індивідів зокрема.

На відміну від концепції Цаффа, пропонуємо в межах кожної сфери життя як для об'єктивних, так і для суб'єктивних індикаторів застосовувати не трибальну, а десятибальну ординальну шкалу оцінювання, яка нині є загальноприйнятою системою оцінки в зарубіжній теорії та практиці.

Як видно з рис. 2, модель складається із двох ізоморфних частин, які характеризуються своєю структурною подібністю (симетричністю): для кожної сфери життя пропонується розраховувати один агрегований індикатор умов життя ($ЗОУ_i$) та фіксувати один індикатор суб'єктивного сприйняття якості життя ($ЗОС_i$).

Оскільки в межах однієї сфери життя під час оцінювання об'єктивних умов зазвичай використовуються декілька об'єктивних індикаторів, то пропонується під час агрегування їхніх ординальних значень у загальний індикатор окремої сфери життя ($ІУ_i$) використовувати коефіцієнти зважування (стадія первинного зважування). Можливим є також використання диференційованих коефіцієнтів зважування і на стадії синтезу агрегованих індикаторів окремих сфер життя у сукупний індекс умов життя (стадія вторинного зважування). При цьому коефіцієнти зважування в обох випадках виконують не тільки функцію диференціювання внеску окремого індикатора в результуючий показник, але і функцію масштабування значення результуючого показника. Доцільно, на нашу думку, застосовувати коефіцієнти зважування із значеннями в діапазоні від 0 до 1, що лімітує максимальне значення індексу об'єктивних умов та індексу суб'єктивного сприйняття якості життя окремого індивіда на рівні 10 балів.

Також і для суб'єктивних індикаторів доцільним є використання коефіцієнтів зважування. При цьому коефіцієнти зважування можуть використовуватися як на стадії первинного синтезу індикаторів різних сфер у сукупний агрегований індикатор суб'єктивного сприйняття умов життя (стадія первинного зважування), так і на стадії формування сукупного індексу суб'єктивного сприйняття якості життя (стадія вторинного зважування).

Із наведених на рис. 2 показників повноцінною інформативністю як об'єкти аналізу володіють агреговані індикатори умов життя ($ІУ_i$) та суб'єктивні індикатори ($ЗОС_i$) в i -тій сфері, суб'єктивний індикатор «задоволеності життям в цілому» ($ІЗ$), а також сукупні індекси умов життя ($ІУ$) та суб'єктивного сприйняття якості життя ($ІС$).

Як видно з рис. 2, під час формування загального індексу суб'єктивного сприйняття якості життя ($ІС$) пропонується поряд із індикаторами окремих сфер використання такого індикатора, як «Задоволеність життям загалом» ($ІЗ$). При цьому необхідно відмітити, що арифметична сума зважених значень суб'єктивних індикаторів за окремими сферами життя ($ЗЗС_i$), як засвідчують емпіричні дослідження [3], зазвичай, не збігається із значенням узагальнюючого індикатора «Задоволеність життям загалом». Пов'язане це з тим, що для перших в суб'єктивних оцінках іманентним є превалювання впливу когнітивного складника, а для останнього суттєвим є вплив поряд із когнітивним складником також і складника афективного (емоційного) характеру [3]. Саме тому доцільним є згладжування впливу факторів афективного характеру на значення сукупного індексу суб'єктивного сприйняття якості життя ($ІС$) за рахунок використання відповідних коефіцієнтів на 2-й стадії зважування. При цьому не вважаємо за доцільне повне виключення індикатора «Задоволеність життям загалом» із механізму розрахунку сукупного індексу суб'єктивного сприйняття якості життя, оскільки сама категорія «суб'єктивне сприйняття якості життя» імпліцитно містить у собі як когнітивну, так і афективну складову [3].

Значення коефіцієнтів зважування може бути отримане або на основі експертних оцінок, або на основі виявлення системи преференцій респондентів в межах соціологічного опитування [7]. На нашу думку, для об'єктивних індикаторів доцільним є використання експертних оцінок, а для суб'єктивних – визначення на основі системи преференцій респондентів, хоча за відсутності інформації щодо преференцій експертні оцінки є цілком придатним інструментом для отримання відповідних значень коефіцієнтів зважування.

Як видно з рис. 2, вихідною інформацією для розрахунку індексу якості життя ($ІУ$) на основі оцінки об'єктивних умов життя в різних сферах є первинні значення об'єктивних індикаторів у відповідних сферах життя. При цьому кожному первинному значенню об'єктивного індикатора ($ЗІУ_{ij}$) присвоюється відповідне ординальне значення ($ЗОУ_{ij}$). На відміну від об'єктивних індикаторів, первинне значення суб'єктивних індикаторів вже на момент збору інформації фіксується в ординальній шкалі і не потребує перетворення.

Проблемною є ситуація, коли під час проведення соціологічного опитування первинне

значення якогось індикатора (об'єктивного або суб'єктивного) з тих чи інших причин респондентом не було вказане. У такій ситуації доцільно, на нашу думку, коефіцієнт зважування такого індикатора пропорційно розподілити між значеннями коефіцієнтів решти індикаторів, що беруть участь у зважуванні, або елімінувати дані такого респондента під час проведення аналізу.

Наведена на рис. 2 модель відображає вихідну, проміжну та результуючу інформацію

щодо якості життя, а також напрям трансформації інформації під час її агрегування в загальні індекси об'єктивних умов життя (ІУ) та суб'єктивного сприйняття якості життя (ІС).

Наведений на рис. 2 універсальний підхід до формування загальних індексів об'єктивних умов життя та суб'єктивного сприйняття якості життя можна представити також і у формі економіко-математичної моделі, яка складається із певної системи взаємопов'язаних формул:

Таблиця 1

Показники якості життя індивіда та методика їх розрахунку

№	А) Показники об'єктивних умов життя	Б) Показники суб'єктивного сприйняття якості життя
1	$33U_{ij} = 3OU_{ij} \cdot KU_{ij},$ $i = 1, \dots, v; j = 1, \dots, n_i$	$33C_i = 3OC_i \cdot KC_i,$ $i = 1, \dots, v$
2	$IU_i = \sum_{j=1}^{n_i} 33U_{ij} = \sum_{j=1}^{n_i} 3OU_{ij} \cdot KU_{ij},$ $i = 1, \dots, v$	$IAC = \sum_{i=1}^v 33C_i = \sum_{i=1}^v 3OC_i \cdot KC_i$
3	$33U_i = IU_i \cdot KU_i = \sum_{j=1}^{n_i} 3OU_{ij} \cdot KU_{ij} \cdot KU_i,$ $i = 1, \dots, v$	$3IAC = K_1 \cdot IAC = K_1 \cdot \sum_{i=1}^v 3OC_i \cdot KC_i$ $3IZ = K_2 \cdot IZ$
4	$IU = \sum_{i=1}^v 33U_i = \sum_{i=1}^v \sum_{j=1}^{n_i} 3OU_{ij} \cdot KU_{ij} \cdot KU_i$	$IC = 3IAC + 3IZ = K_1 \cdot \sum_{i=1}^v 3OC_i \cdot KC_i + K_2 \cdot IZ$

Джерело: авторська розробка

де $33U_{ij}$ – зважене значення j-го індикатора об'єктивних умов життя в i-тій сфері; $3OU_{ij}$ – ординальне значення j-го індикатора об'єктивних умов життя в i-тій сфері; KU_{ij} – коефіцієнт зважування j-го індикатора об'єктивних умов життя в i-тій сфері; IU_i – значення агрегованого індикатора об'єктивних умов життя в i-тій сфері; $33U_i$ – зважене значення агрегованого індикатора об'єктивних умов життя в i-тій сфері; KU_i – коефіцієнт зважування агрегованого індикатора об'єктивних умов життя в i-тій сфері; IU – індекс якості життя (об'єктивних умов життя), розрахований на основі оцінки об'єктивних умов життя в різноманітних сферах; $3OC_i$ – первинне (ординальне) значення суб'єктивного індикатора в i-тій сфері; KC_i – коефіцієнт зважування суб'єктивного індикатора в i-тій сфері; $33C_i$ – зважене значення суб'єктивного індикатора в i-тій сфері; IAC – агреговане значення індикатора суб'єктивного сприйняття умов життя за різними сферами; $3IAC$ – зважене значення агрегованого індикатора суб'єктивного сприйняття умов життя за різними сферами; K_1 – коефіцієнт зважування агрегованого індикатора суб'єктивного сприйняття умов життя за різними сферами; $3IZ$ – зважене значення суб'єктивного індикатора «задоволеності життям в цілому»; IZ – первинне (ординальне) значення суб'єктивного індикатора «задоволеності життям загалом»; K_2 – коефіцієнт зважування суб'єктивного індикатора «задоволеності жит-

тям загалом»; IC – індекс суб'єктивного сприйняття якості життя.

Для проведення оцінки якості життя в етнічному вимірі важливим є питання принципів формування вибірки, на основі якої базується відповідне соціологічне опитування. На нашу думку, вибірка для проведення соціопитування повинна за структурою представлення етнічних груп відповідати структурі населення досліджуваного регіону: частка представлення відповідної етнічної групи у вибірці повинна дорівнювати частці цієї етнічної групи у складі населення регіону відповідно до даних статистичних органів.

Можливим є також застосування більш складного принципу формування вибірки, який базується на використанні системи ієрархічних критеріїв. Зокрема, доцільним, на нашу думку, може бути використання на першому ієрархічному рівні критерію «етнічної приналежності», а на наступних ієрархічних рівнях, наприклад, – критеріїв «віку», «статі» «соціального статусу» тощо.

Оскільки у статті висвітлюються концептуальні підходи до оцінки якості життя в етнічному вимірі, то достатнім у цьому дослідженні вважаємо використання основного – етнічного критерію під час формування вибірки. Окрім того, зазвичай значна частина індикаторів різних сфер життя стосуються не тільки респондента, але й домогосподарства респондента (в т.ч. членів домогосподарства різного віку,

статі, соціального статусу), а тому відсутність таких додаткових критеріїв вибірки, як вік, стать, соціальний статус, не матиме суттєвого негативного впливу на рівень репрезентативності та інформативності результатів аналізу якості життя окремих етнічних груп (в цій ситуації критерії віку, статі, соціального статусу враховуються в імпліцитній формі).

Наведена на рис. 2 модель та відповідна їй система формул (1–4, таб. 1) дозволяє для окремого респондента (індивіда) розрахувати релевантні для аналізу показники якості життя: індекси об'єктивних умов життя та суб'єктивного

сприйняття якості життя, агреговані об'єктивні та суб'єктивні індикатори окремих сфер життя. Для розрахунку зазначених показників для окремої етнічної групи в цілому необхідним є сумування їх значень для всіх індивідів, що входять до складу відповідної етнічної групи.

Якщо за допомогою S позначити певну етнічну групу, а за допомогою L окремого індивіда даної етнічної групи, то, базуючись на системі формул 1–4 (табл. 1), релевантні для аналізу показники якості життя для окремої етнічної групи можуть бути розраховані за формулами 1–4 (табл. 2):

Таблиця 2

Показники якості життя етнічної групи та методика їх розрахунку

№	Показники якості життя етнічної групи, які стосуються:		Діапазон значень індексів
	А) всіх індивідів етнічної групи	Б) одного індивіда (середнє значення)	
1	$IY_S = \sum_{L=1}^{R_S} IY_{SL} = \sum_{L=1}^{R_S} \sum_{i=1}^v \sum_{j=1}^{n_i} 3OY_{SLij} \cdot KY_{ij} \cdot KY_i$	$CIY_S = IY_S / R_S$	$S = 1, \dots, m$
2	$IC_S = \sum_{L=1}^{R_S} IC_{SL} = \sum_{L=1}^{R_S} \sum_{i=1}^v 3OC_{SLi} \cdot KC_i \cdot K_1 + K_2 \cdot I3_{SL}$	$CIC_S = IC_S / R_S$	$S = 1, \dots, m$
3	$IY_{Si} = \sum_{L=1}^{R_S} IY_{SLi} = \sum_{L=1}^{R_S} \sum_{j=1}^{n_i} 3OY_{SLij} \cdot KY_{ij}$	$CIY_{Si} = IY_{Si} / R_S$	$i = 1, \dots, v;$ $S = 1, \dots, m$
4	$3OC_{Si} = \sum_{L=1}^{R_S} 3OC_{SLi}$	$C3OC_{Si} = 3OC_{Si} / R_S$	$i = 1, \dots, v;$

Джерело: авторська розробка

де IY_S – індекс об'єктивних умов життя S-тої етнічної групи; IC_S – індекс суб'єктивного сприйняття якості життя S-тої етнічної групи; IY_{SL} – індекс об'єктивних умов життя для L-того індивіда S-тої етнічної групи; IC_{SL} – індекс суб'єктивного сприйняття якості життя для L-того індивіда S-тої етнічної групи; $3OY_{SLij}$ – ординальне значення j-го індикатора об'єктивних умов життя в i-тій сфері для L-того індивіда S-тої етнічної групи; $3OC_{SLi}$ – первинне (ординальне) значення суб'єктивного індикатора в i-тій сфері для L-того індивіда S-тої етнічної групи; $I3_{SL}$ – первинне (ординальне) значення суб'єктивного індикатора «задоволеності життям в цілому» для L-того індивіда S-тої етнічної групи; IY_{Si} – значення агрегованого індикатора об'єктивних умов життя в i-тій сфері для S-тої етнічної групи; IY_{SLi} – значення агрегованого індикатора об'єктивних умов життя в i-тій сфері для L-того індивіда S-тої етнічної групи; $3OC_{Si}$ – значення суб'єктивного індикатора в i-тій сфері для S-тої етнічної групи; CIY_S – середнє значення індексу об'єктивних умов життя на одного індивіда S-тої етнічної групи; CIC_S – середнє значення індексу суб'єктивного сприйняття якості життя на одного індивіда S-тої етнічної групи; CIY_{Si} – середнє значення агрегованого індикатора об'єктивних умов життя в i-тій сфері на одного індивіда S-тої етнічної групи; $C3OC_{Si}$ – середнє значення суб'єктивного індикатора в i-тій сфері на одного індивіда S-тої

етнічної групи; R_S – кількість індивідів S-тої етнічної групи відповідно до вибірки.

Наведені у формулах 1А-4А (таб. 2) сукупні показники дозволяють вже проводити певний аналіз якості життя окремої етнічної групи на основі порівняння індикаторів (індексів) в розрізі об'єктивної та суб'єктивної складової, порівняння різних сфер життя та порівняння в динаміці при збереженні структури та величини вибірки. Але рівень інформативності зазначених показників не є достатнім для проведення міжетнічного аналізу якості життя, оскільки відповідно з принципами формування вибірки в кожену етнічну групу, зазвичай, входить різна кількість індивідів і відповідно абсолютні значення індикаторів (індексів) в цій ситуації не є придатні для порівняння. Тому більш репрезентативними є середні значення показників якості життя на одного індивіда певної етнічної групи (формули 1Б-4Б, таб. 2).

Значення наведених у формулах 1Б-4Б індексів (індикаторів) CIY_S , CIC_S , CIY_{Si} та $C3OC_{Si}$ дозволяють провести на їх основі міжетнічний аналіз якості життя і відповідне ранжування етнічних груп. Але середні значення зазначених індексів, розраховані на одного індивіда, не дозволяють виявити, на скільки диференційованою є якість життя індивідів окремої етнічної групи.

Більш диференційований підхід до формування аналітичних показників якості життя в етнічному вимірі представлений у формі алгоритму (рис. 3):

База даних показників індивідуальної якості життя (розрахованих згідно формул 1-4, таб.1), яка формується на основі даних соціологічного опитування респондентів різних етнічних груп											
Етнічні групи та респонденти		Показники якості життя індивіда		Сукупні індекси		Індикатори окремих сфер життя					
						Сфера i=1		Сфера i=...		Сфера i=m	
				IY	IC	IY _i	ЗОС _i	IY _i	ЗОС _i	IY _i	ЗОС _i
S-та етнічна група (S=1)	L-тий респондент (L=1)	IY _{SL}	IC _{SL}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}
	L-тий респондент (L=...)	IY _{SL}	IC _{SL}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}
	L-тий респондент (L=R _S)	IY _{SL}	IC _{SL}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}	IY _{SLi}	ЗОС _{SLi}
...	...										

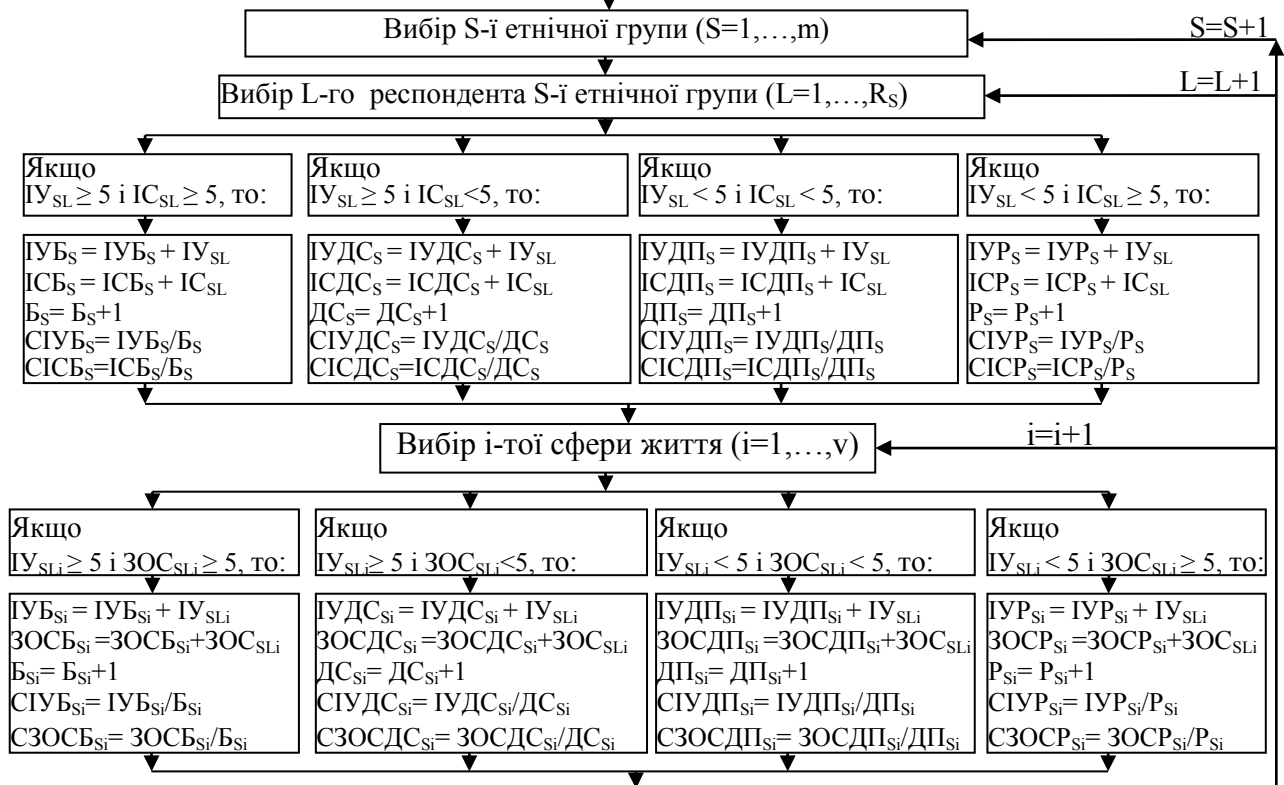

Рис. 3. Алгоритм розрахунку релевантних показників оцінки якості життя етнічних груп на основі диференціації станів якості життя

Джерело: авторська розробка

Де IY_{B_S} (IY_{D_{C_S}}, IY_{D_{P_S}}, IY_{P_S}) – сукупне значення індексу об’єктивних умов життя для індивідів S-тої етнічної групи, які позиціонуються в стані якості життя «благополуччя» («дисонанс», «депривація», «резигнація» відповідно); IC_{B_S} (IC_{D_{C_S}}, IC_{D_{P_S}}, IC_{P_S}) – сукупне значення індексу суб’єктивного сприйняття якості життя для індивідів S-тої етнічної групи, які позиціонуються в стані якості життя «благополуччя» («дисонанс», «депривація», «резигнація» відповідно); B_S (D_{C_S}, D_{P_S}, P_S) – кількість індивідів S-тої етнічної групи, які у відповідності із індивідуальними значеннями індексів об’єктивних умов життя та суб’єктивного сприйняття якості життя відносяться до стану якості життя «благополуччя» («дисонанс», «депривація», «резигнація» відповідно); CIY_{B_S} (CIY_{D_{C_S}}, CIY_{D_{P_S}}, CIY_{P_S}) – середнє значення індексу об’єктивних умов життя для індивідів S-тої етнічної групи, які позиціонуються в стані якості життя «благополуччя» («дисонанс»,

«депривація», «резигнація» відповідно); CIY_{B_S} (CIY_{D_{C_S}}, CIY_{D_{P_S}}, CIY_{P_S}) – середнє значення індексу суб’єктивного сприйняття якості життя для індивідів S-тої етнічної групи, які позиціонуються в стані якості життя «благополуччя» («дисонанс», «депривація», «резигнація» відповідно); IY_{B_{Si}} (IY_{D_{C_{Si}}}, IY_{D_{P_{Si}}}, IY_{P_{Si}}) – сукупне значення індикатора об’єктивних умов життя в i-тій сфері для індивідів S-тої етнічної групи, які позиціонуються в стані якості життя «благополуччя» («дисонанс», «депривація», «резигнація» відповідно); ЗОС_{B_{Si}} (ЗОС_{D_{C_{Si}}}, ЗОС_{D_{P_{Si}}}, ЗОС_{P_{Si}}) – сукупне значення суб’єктивного індикатора в i-тій сфері для індивідів S-тої етнічної групи, які позиціонуються в стані якості життя «благополуччя» («дисонанс», «депривація», «резигнація» відповідно); B_{Si} (D_{C_{Si}}, D_{P_{Si}}, P_{Si}) – кількість індивідів S-тої етнічної групи, які у відповідності із індивідуальними значеннями об’єктивного та суб’єктивного індикатора в i-тій сфері життя відносяться до стану якості

життя «благополуччя» («дисонанс», «депривація», «резигнація» відповідно); $CIUB_{Si}$ ($CIUD_{Si}$, $CIUDP_{Si}$, $CIUR_{Si}$) – середнє значення індикатора об'єктивних умов життя в i -тій сфері для індивідів S -тої етнічної групи, які позиціонуються в стані якості життя «благополуччя» («дисонанс», «депривація», «резигнація» відповідно); $CZOCB_{Si}$ ($CZOD_{Si}$, $CZODP_{Si}$, $CZOCR_{Si}$) – середнє значення суб'єктивного індикатора в i -тій сфері для індивідів S -тої етнічної групи, які позиціонуються в стані якості життя «благополуччя» («дисонанс», «депривація», «резигнація» відповідно).

В рамках запропонованого алгоритму (рис. 3) згідно із обраними критеріями (індивідуальними індексами якості життя та індикаторами якості життя в окремих сферах) здійснюється певна кількість циклів розподілу індивідів окремої етнічної групи в розрізі станів якості життя «благополуччя», «депривація», «дисонанс» та «резигнація». Відповідно до запропонованої нами моделі (рис. 2) і алгоритму (рис. 3) максимальне значення індексу об'єктивних умов життя, індексу суб'єктивного сприйняття якості життя та суб'єктивних і об'єктивних індикаторів окремих сфер для індивіда може складати по 10 балів. Виходячи з цього медіанне значення, яке є критерієм для віднесення індивіда до відповідного стану якості життя (благополуччя, депривація, резигнація, дисонанс), складає 5 балів. Після розподілу в рамках кожного стану якості життя обчислюються сукупні значення показників якості життя для всіх індивідів певної етнічної групи

(суб'єктивного та об'єктивного індексу якості життя, суб'єктивних та об'єктивних індикаторів якості життя в розрізі окремих сфер). Дані щодо кількісного розподілу індивідів в розрізі станів якості життя та інформація щодо сукупних значень індексів якості життя та значень індикаторів окремих сфер життя є передумовою для розрахунку середніх значень релевантних показників якості життя для кожної етнічної групи.

На рис. 4 наведено приклад профілів етнічних груп з диференціацією часток індивідів, які належать до окремих станів якості життя відповідно до застосовуваних критеріїв розподілу:

Превалювання в структурі профілю етносу індивідів в групі «депривація» та водночас відносно низька частка осіб в групі «благополуччя» сигналізує про наявність соціально-економічних проблем в складі відповідного етносу.

Отже, структура профілю окремого етносу дозволяє отримати сигнальну інформацію для проведення відповідної соціально-економічної політики влади на державному або регіональному рівні.

У більш наглядній формі міжетнічний аналіз якості життя можна провести на основі порівняння профілів усереднених значень показників якості життя в розрізі окремих сфер життя та станів якості життя (рис. 5).

Кожна етнічна група, зазвичай, буде мати специфічний профіль усереднених значень показників якості життя: на рис. 5, наприклад, структура профілю етнічної групи $S=1$ характеризується суттєвішим диференціюванням

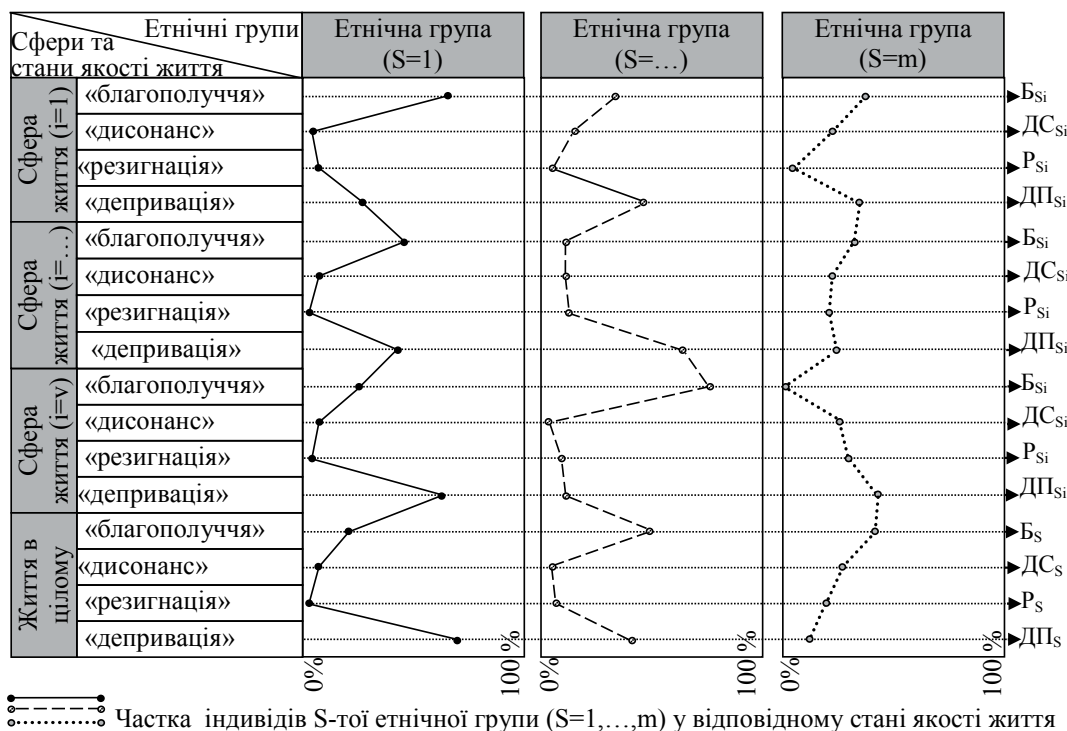

Рис. 4. Приклад профілів окремих етнічних груп з виокремленням часток індивідів в розрізі станів якості життя

Джерело: авторська розробка

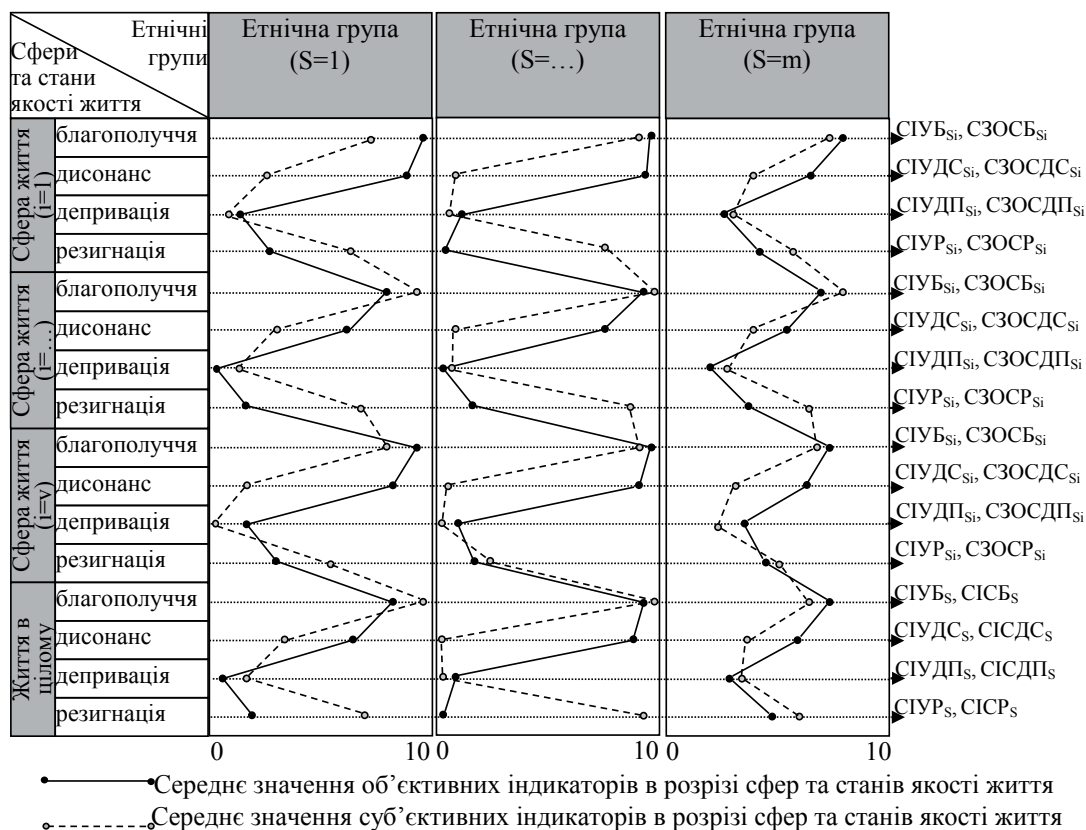

Рис. 5. Приклад профілів середніх значень показників якості життя на одного індивіда відповідної етнічної групи в розрізі окремих сфер життя та станів якості життя

Джерело: авторська розробка

якості життя індивідів стану «благополуччя» та «депривація», ніж для етнічної групи $S=m$.

Наведені на рис. 5 профілі етнічних груп дозволяють у наглядній формі проводити порівняння значень релевантних показників якості життя у вимірі «суб'єктивне – об'єктивне значення індексу (індикатора)», в розрізі сфер життя та етнічному вимірі. Це, в свою чергу, дозволяє проводити ранжування не тільки етнічних груп, але і ранжування сфер життя в рамках певної етнічної групи, що є основою для розробки пріоритетів соціально-економічної політики органів влади на макро- та мезорівні

Висновки і перспективи подальших досліджень. Первинним призначенням традиційних економічних показників на макrorівні (ВВП) та мезорівні (ВРП) є насамперед вимірювання результатів діяльності економічної системи країни і регіону відповідно. Водночас інформативність зазначених показників як індикатора добробуту і благополуччя суспільства піддається все більшим сумнівам.

Альтернативним підходом до вимірювання рівня добробуту суспільства є концепція якості життя, відмінною ознакою якої порівняно із традиційними вартісними індикаторами є її багатовимірність на основі врахування життєвих обставин індивідів у багатьох сферах людського буття.

Для цілей аналізу якості життя в етнічному вимірі як критерій першого ієрархічного рівня під час декомпонування суспільства на складові елементи доцільно використовувати етнічний критерій. При цьому в умовах застосування концепції В. Цапфа до аналізу якості життя в етнічному вимірі показники якості життя формуються в розрізі етнічних груп, сфер життя, станів якості життя (благополуччя, депривація, резигнація, дисонанс) та з урахуванням критерію «характер оцінки» (оцінка об'єктивних умов життя індивіда або суб'єктивна оцінка якості життя самим індивідом).

Запропоновані у статті економіко-математичні моделі обчислення сукупних індексів якості життя та індикаторів якості життя в окремих сферах можуть бути використані як методичний інструментарій для обробки вихідних емпіричних даних щодо якості життя, отриманих у межах відповідного соціологічного опитування.

Запропоновані авторами профілі етнічних груп, які характеризують структуру окремого етносу в розрізі станів якості життя та усереднені показники якості життя на одного індивіда відповідної етнічної групи, можуть використовуватися як інструмент постійного моніторингу соціально-економічної ситуації та діагностики соціально-економічних проблем, які виникають у межах окремої етнічної групи в різноманітних

сферах життя, що, в свою чергу, є передумовою для проведення ефективної соціально-економічної політики органів влади на національному та регіональному рівні.

Подальшим перспективним напрямом досліджень є доповнення запропонованого інструментарію моніторингу та діагностики якості життя етнічних груп, який за своєю суттю може характеризуватися як модель описового характеру, інструментами пояснювального та прогностичного характеру, які дають змогу виявляти причинно-наслідкові зв'язки між якістю життя та чинниками, які на неї впливають.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Glatzer W. *Lebensqualität. Eine über Wachstum und Wohlstand hinausgehende gesellschaftliche Leitidee. Blätter der Wohlfahrtspflege*. Frankfurt: Springer. 2012. № 4. P. 123–129.
2. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація. Київ: Друкарня МВС України, 2009. URL: <https://igu.org.ua/sites/default/files/pdf-text/life-quality.pdf> (дата звернення: 20.11.2019).
3. Kämpfer S. *Migration und Lebenszufriedenheit. Eine theoriegeleitete empirische Analyse*. Berlin: Opladen. 2014. 340 p. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/39274/ssoar-2014kampferMigration_und_Lebenszufriedenheit_eine_theoriegeleitete.pdf?sequence=1&isAllowed=y&Inkname=ssoar-2014-kampfer-igration_und_Lebenszufriedenheit_eine_theoriegeleitete.pdf (accessed 10 November 2019).
4. Мельниченко О.А. Підвищення рівня та якості життя населення. Харків: Магістр, 2010. 260 с.
5. Noll H. *Konzepte der Wohlfahrtsentwicklung: Lebensqualität und „neue“ Wohlfahrtskonzepte. Papers, Research Network Project “Work and Ecology”*. Berlin: WZB Berlin Social Science Center. 2000. P. 490–505.
6. Zapf W. *Komponenten der Wohlfahrtsmessung. Sozialpolitik und Sozialberichterstattung*. Frankfurt: Springer. 1977. P. 247–266.
7. Zapf W. *Lebensbedingungen und wahrgenommene Lebensqualität. Sozialer Wandel in Westeuropa*. Frankfurt: Springer. 1979. P. 767–790. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/16713/ssoar-1979-zapf-lebensbedingungen_und_wahrgenommene_lebensqualitat.pdf?sequence=1b (accessed 5 October 2019).
8. Zapf W. *Zur Messung der Lebensqualität. Zeitschrift für Soziologie*. 1972. № 1. № 4. P. 353–376. URL: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/zfsoz.1972.1.issue-4/zfsoz-1972-0405/zfsoz-1972-0405.pdf> (accessed 20 November 2019).

REFERENCES:

1. Glatzer, W. (2012). *Lebensqualität. Eine über Wachstum und Wohlstand hinausgehende gesellschaftliche Leitidee. Blätter der Wohlfahrtspflege*. Frankfurt: Springer. № 4. P. 123–129. (in German)
 2. Gukalova, I.V. (2009). *Yakist zhyttia naselelnia Ukrainy: suspilno-geohrafichna kontseptualizatsiia* [Quality of life of Ukrainian population: social and geographical conceptualization]. Kyiv: Ministry of Internal Affairs of Ukraine printing house. Available at: <https://igu.org.ua/sites/default/files/pdf-text/life-quality.pdf> (accessed 20 November 2019). (in Ukrainian)
 3. Kämpfer, S. (2014). *Migration und Lebenszufriedenheit. Eine theoriegeleitete empirische Analyse*. Berlin: Opladen. 340 s. Available at: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/39274/ssoar-2014kampferMigration_und_Lebenszufriedenheit_eine_theoriegeleitete.pdf?sequence=1&isAllowed=y&Inkname=ssoar-2014-kampfer-Migration_und_Lebenszufriedenheit_eine_theoriegeleitete.pdf (accessed 10 November 2019). (in German)
 4. Melnychenko, O. A. (2010). *Pidvyshchennia rivnia ta yakosti zhyttia naselelnia* [Improving the level and quality of life of the population]. Kharkiv: Magistr. (in Ukrainian)
 5. Noll, H. (2000). *Konzepte der Wohlfahrtsentwicklung: Lebensqualität und „neue“ Wohlfahrtskonzepte. Papers, Research Network Project “Work and Ecology”*. Berlin: WZB Berlin Social Science Center. P. 490–505. (in German)
 6. Zapf, W. (1977). *Komponenten der Wohlfahrtsmessung. Sozialpolitik und Sozialberichterstattung*. Frankfurt: Springer. P. 247–266. (in German)
 7. Zapf, W. (1979). *Lebensbedingungen und wahrgenommene Lebensqualität. Sozialer Wandel in Westeuropa*. Frankfurt: Springer. P. 767–790. Available at: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/16713/ssoar-1979-zapf-lebensbedingungen_und_wahrgenommene_lebensqualitat.pdf?sequence=1 (accessed 5 October 2019). (in German)
- Zapf, W. (1972). *Zur Messung der Lebensqualität. Zeitschrift für Soziologie*. № 1. № 4. P. 353–376. Available at: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/zfsoz.1972.1.issue-4/zfsoz-1972-0405/zfsoz-1972-0405.pdf> (accessed 20 November 2019). (in German)